

İZMİR-AYDIN RAPORU

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanvekili ve Diyarbakır Milletvekili Cavit Torun, Komisyon Sözcüsü ve Adıyaman Milletvekili A. Faruk Ünsal ve Komisyon uzmanı Dr. İrfan Neziroğlu'ndan oluşan heyet 31 Temmuz – 3 Ağustos 2003 tarihleri arasında İzmir ve Aydın'da incelemelerde bulunmuştur. 31 Temmuz akşamı İzmir'e giden heyet üyeleri ilk olarak İzmir Barosu İşkenceyi Önleme Grubu üyesi avukatlar ile bir araya gelmiş, bu toplantının ardından gece saat 23.00'dan sabah 04.00'a kadar özel bir araç ile Karşıyaka Asayiş Şube Müdürlüğü, Gümüşpala Polis Karakolu ve Yamanlar Polis Karakolunda incelemeler yapmıştır.

Karakollarda Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defterler incelendiğinde avukatlara haber verilmesi konusunda ciddi bir sorun olduğu görülmüştür. Her üç karakolda da avukat talep edenlerin sayısının çok az olduğu, hatta bir tanesinde 2003 yılı içerisinde gözaltına alınan 126 kişiden hiçbirisinin avukat istemediği tespit edilmiştir. Bazı kayıtlarda Avukat İsteddiği Hakkında Beyanı kısmının karşısına "avukat istemedi" şeklinde not yazılırken, bazılarında bu bölüm boş bırakılmıştır. Karakollarda baronun nöbetçi avukat listesi bulunmamaktadır. Bunun yerine Baronun CMUK servisi aranmaktadır. Ancak bu servisin numarasının bazı karakollar tarafından doğru olarak bilinmediği görülmüştür. Örneğin gece yarısı avukat talep edildiğinde Baronun 24 saat hizmet veren servisi yerine Baro santrali aranmıştır. Neden avukat talep edilmediği sorusuna görevliler "Ücretsiz olduğunu söylesek bile istemiyorlar, davayı kaybedersek parasını bizden alırlar diye düşünüyorlar" şeklinde bir açıklama getirmiştir. İstisna olarak Gümüşpala polis karakolu nezarethane defterinde M.B. isimli vatandaşa ait bilgilerde 2.6.2003 günü saat 06.30da Baronun 4630014 numaralı telefonun arandığı ve bu numaranın cevap vermediği yazılmıştır. Aynı hassasiyetin doğru numara ile bütün kayıtlarda gösterilmesi gerekmektedir.

Karakollarda tespit edilen ikinci önemli sorun ise sağlık raporları ile ilgilidir. Gözaltındaki kişiler için verilen sağlık raporlarında İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının ortak genelgesi ile düzenlenen rapor formatının kullanılmadığı gözlenmiştir. Bazı doktorların "darp ve cebir izi yoktur" şeklinde kaşe bastırılmış olmaları ve raporlarında bunu kullanmaları özellikle dikkat çekicidir. Bu konuda örneğin

Karşıyaka Devlet Hastanesinden verilen bazı raporlarda eksik bulgular olduğu görülmüştür. Aynı kişiler hakkında Adli Tıp Kurumundan alınan raporlar daha detaylı olup Devlet Hastanesi doktorlarınca değinilmeyen ek şikayetleri de içermektedir.

1 Ağustos Cuma günü İzmir Barosunda yapılan görüşmeye baronun İşkenceyi Önleme Grubu, CMUK Servisi ve İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi temsilcileri katılmıştır. Çalışmaları hakkında heyet üyelerine bilgi veren avukatlar özellikle Terörle Mücadele Kanununun “Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve zabıta amir ve memurları ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı aleyhlerine açılan davalarda en çok üç avukat bulundurulur ve bunlara avukatlık ücreti tarifesine bağlı olmaksızın yapılacak ödemeler, ilgili kuruluşlar bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır” şeklindeki 15. maddesinin işkence ve kötü muameleyi teşvik ettiğini dile getirdiler. Görüşmelerde CMUK sevisinin telefon numaralarının baro tarafından tekrar bütün karakollara bildirilmesi de kararlaştırılmıştır.

Baroda yapılan görüşmede Yeşilyurt Devlet Hastanesinde (Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi) halen tedavi görmekte olan Ali Demirtaş'ın Aydın Cezaevinde gördüğü kötü muamele sonucu felç olduğunun gündeme getirilmesi üzerine heyet üyeleri hastaneye giderek başta başhekim yardımcısı, nöroloji servisi uzman doktorları ve mahkum koğuşunda yatmakta olan Ali Demirtaş (17) ile görüşmüştür. Ali Demirtaş heyet üyelerine verdiği bilgide

“orta birinci sınıftan terk olduğunu, anne ve babasının ayrı yaşadıklarını belirttikten sonra koğuşun camının kırılmasının ardından infaz koruma memurlarının gelip M.yi aldıklarını ve dövdüklerini, daha sonra ‘avukatın geldi’ diyerek kendisini aldıklarını, hücreye götürdüklerini, yere yatırıp ayaklarıyla ve copla sırtına vurduklarını, sonra falakaya aldıklarını, ardından ayağının tutmadığını hissettiğini ve Aydın Devlet Hastanesine götürüldüğünü, sonra yine hücreye alındığını, ayağının sorumlusunun infaz koruma memurları olduğunu söylediğinde tekrar dayak yediğini, ikinci dayağın ardından diğer ayağının da tutmadığını, olanları söylersen kollarını kırarız diye tehdit edildiğini, bu nedenle İzmir’e Hastaneye geldiğinde de doktorlara top oynarken düştüğünü söylediğini” ifade etmiştir:

Heyet üyeleri konu ile ilgili olarak Nöroloji Uzmanı ve klinik şefi Dr. Mehmet Çelebisoy ile görüştü. Dr. Çelebisoy Ali Demirtaş'ın 21 Mayıs 2003 günü hastaneye kol ve bacak felciyle geldiğini, kollarda daha az fakat iki bacakta ağır felç olduğunu, kendilerine top oynarken düştüğünü söylediğini, dayakla bu hale gelmesi için omurilikte

ciddi bir şekilde zedelenme veya kırılma olması gerektiğini, oysa geldiğinde sırtında darp izi olmadığını ve felcin geçirmekte olduğu ağır gribal enfeksiyondan kaynaklanmış olabileceğini düşündüklerini ifade etmiştir.

Heyet üyeleri Yeşilyurt Hastanesindeki incelemelerin ardından İzmir Millevekili Ahmet Ersin'in de katılımıyla İnsan Hakları İl Kurulu üyeleri ile bir toplantı yapmıştır. Toplantıya insan hakları ile ilgili sivil toplum örgütlerinden sadece Baro ve Tabip Odası temsilcileri katılmıştır. İHD, TİHV ve MazlumDer İl Kurulunun toplantılarını boykot etmektedir. Sivil toplumun yeterince temsil edilmediği il kurulunda heyetin tespit ettiği en büyük eksiklik insan hakları ve hatta insan tanımı üzerinde üyeler arasında tam bir fikir birliğinin olmadığıdır. Örneğin Türk Dünyası Kültür ve İnsan Hakları Derneği temsilcisi insan haklarının terörist hakları olarak algılandığını ifade ettikten sonra heyet üyelerine hitaben hükümet sayesinde misyonerlik faaliyetlerinin kolaylaştığını belirtmiştir.

Daha sonra İzmir Valisi Yusuf Ziya Göksu makamında ziyaret edilerek başta göz altındakilere verilen sağlık raporu ve karakollardaki avukat talebi konuları olmak üzere o ana kadar tespit edilen eksiklikler hakkında bilgi verilmiştir. Vali Göksu heyet üyelerinin huzurunda İl Emniyet Müdürünü arayarak bu konuda gerekli talimatları vermiş ve konu ile ilgili olarak bir iç genelge hazırlanmasını istemiştir.

Heyet üyeleri daha sonra Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir Bürosunda sivil toplum örgütleri temsilcileri ile bir araya gelmiştir. Toplantıya TİHV'nın yanı sıra İHD, MazlumDer ve İzmir Barosu temsilcileri katılmıştır. İzmir İnsan Hakları İl Kuruluna neden katılmadıkları şeklindeki soruya İHD ve TİHV temsilcileri bu yönde kendilerine resmi bir davet iletilmediğini belirtmiştir. MazlumDer yetkilisi ise Dernek olarak kendilerine il kurullarıyla ilgili sadece İzmir ve Trabzon'da davet geldiğini, bir süre bu iki ilde toplantılara katıldıklarını, ancak diğer illerde davet gelmemesi üzerine daha sonra tepki olarak bu iki il kurulundan da çekildiklerini belirtmiştir. Tabip Odası ile Baro temsilcileri de il kurulunun mevcut yapısından kaynaklanan sorunlara dikkat çektikten sonra çekilmeyi düşündüklerini ifade etmiştir. Sivil toplum temsilcileri somut bir öneri olarak işkence iddiasıyla hastaneye başvuran vatandaşlardan muayene ücreti alınmamasının işkence ile mücadeleyi kolaylaştıracağını belirtmiştir.

Daha sonra Karşıyaka Devlet Hastanesi ziyaret edilerek başhekim ve başhekim yardımcılarında göz altına alınan kişilere verilen sağlık raporları hakkında bilgi alınmış, verilen raporlarda özellikle üç bakanlıkça oluşturulan protokolde belirtilen rapor

formatının doldurulması gerektiği ve doktorların bu konuda daha hassas olmaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca daha önce Karşıyaka Devlet Hastanesi tarafından verilmiş bazı raporlar yetkililerle görüşülmüştür. Bu raporlarda aynı kişiler için hastanedeki muayeneden sonra Adli Tıp Kurumundan alınan raporların daha detaylı olduğu ve daha farklı bulgular içerdiği görülmektedir. Yetkililer de özellikle son iki haftadır bu konuda daha titiz davrandıklarını belirttikten sonra, sağlık ocaklarında adli tıp nöbeti diye bir nöbet olduğunu, bunun sadece otopsi nöbeti gibi algılandığını, adli tabip hizmetini bu işin eğitimini almış doktorların vermesinin yerinde olacağını ifade ettiler.

Heyet üyeleri 2 Ağustos Cuma günü Ali Demirtaş olayı hakkında daha detaylı bilgi almak ve görgü şahitlerinin ifadelerine başvurmak üzere Aydın'a giderek E Tipi Cezaevinde incelemelerde bulunmuştur. İlk girişte askerler tarafından bir süre bekletildikten sonra milletvekilleri kimliklerini gösterip müdür eşliğinde cezaevi binasının girişine hareket etmiştir. Burada duyarlı kapıdan girişte görevlilerin telefonların teslim edilmesi gerektiği uyarısı üzerine telefonlar bırakılmış, ancak geçişte kemer, saat gibi metal eşyalar nedeniyle duyarlı kapının alarm vermesi üzerine üyelerin kemerlerini çıkartarak yeniden geçmeleri istenince üyelerin bunu reddetmesi üzerine görevli Jandarma kıdemli başçavuş Feridun Özer ile kısa bir gerginlik yaşanmıştır. Konu ile ilgili olarak heyetin ziyaretinin ardından Aydın Vali Yardımcısı ve Vali Vekili Ömer ERU imzasıyla 11.09.2003 tarih ve B054VLK4090400-422 Sayı ile Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına gönderilen bilgi notu kapıdaki muameleden daha dikkat çekicidir. İlgili yazıda aynen şöyle denilmektedir: "İnsan Hakları Komisyonu Üyeleri, Adıyaman Milletvekili Sayın Ahmet Faruk ÜNSAL, Diyarbakır Milletvekili Sayın Cavit TORUN, Komisyon Uzmanı Dr. İrfan NEZİROĞLU'un, Aydın E Tipi Cezaevinde hükümlü ve tutuklulara kötü muamelede bulunduğu iddiası üzerine 02.08.2003 tarihinde söz konusu cezaevine geldikleri ve inceleme yapmak istediklerini Cezaevi yetkililerine bildirdikleri, görevlilerce komisyon üyelerine duyarlı kapıdan girerek istedikleri kişi ile görüşebileceklerinin söylendiği, silah, cep telefonu vs. gibi malzemelerin ise araçlarında bırakılması ya da jandarmaya teslim edilmesinin istenildiği, heyetin "*Dokunulmazlığımız Var, istediğimiz gibi gireriz*" diye itiraz ettikleri, bunun üzerine J.Kd.Bçvş Feridun ÖZER'in bu konuda bölük komutanının emri olduğunu, isterlerse onunla görüşebileceklerinin söylediği, daha sonra da heyetin sinyal veren malzemelerini bırakarak duyarlı kapıdan içeri alındıkları, cezaevi görevlilerinin güvenlik önlemleri

nedeniyle yaptıkları işlemler ile uyarıların normal ve görevleri gereği olduğu, zorluk çıkartılması diye bir olayın söz konusu olmadığı anlaşılmıştır.”

Söz konusu yazıyı gönderen vali muavininin konu ile ilgili olarak milletvekili olan heyet üyelerinden hiçbirisi ile görüşme gereği hissetmeden tek taraflı bilgi ile böyle bir yazı hazırlamış olması bürokratlar ile siyasiler arasında olması gereken ilişkinin çarpıklığının bir örneğidir. Ayrıca yukarda anlatılanın aksine heyet üyeleri duyarlı kapıdan girmeden önce cep telefonlarını kendilerine eşlik eden resmi araç şoförüne teslim etmiştir. Vali vekili yazıyı hazırlamadan önce kapıda görevli personelle görüştüğü gibi heyet üyelerini de aramış olsaydı “dokunulmazlığımız var, istediğimiz gibi gireriz” diye bir ifadenin söz konusu olmadığını da görecekti. Aydın Cezaevi TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinin ziyaret ettiği ilk cezaevi değildir. Daha önce onlarca cezaevi ziyaret edilmiş olup asla böyle bir sorun yaşanmamıştır.

Heyet üyeleri daha sonra iki ayrı koğuştaki kalan çocuk mahkumlarla görüşmüş, ardından müşahede odaları incelenmiş ve buralarda kalan mahkumlardan bilgi almıştır. Çocuklar Ali Demirtaş’la ilgili heyet üyelerine yaptıkları açıklamalarda infaz koruma memurlarından zaman zaman dayak yediklerini, ancak son dayak sırasında Ali Demirtaş’ın hasta olduğunu, dayak yemediğini, temizlik yaptıkları bir sırada Ali’nin aniden fenalaştığını, başım dönüyor diye şikayette bulunduğunu ve ardından revire götürüldüğünü, felç olmasının idareyle alakasının olmadığını, dayaktan ziyade gururlarıyla oynanmasından rahatsız olduklarını, ilgili makamlara ulaştırılmak üzere idareye verdikleri şikayet dilekçelerinin okunduğunu ve idarenin baskısıyla dilekçelerini geri almak zorunda kaldıklarını, yemeklerin güzel olduğunu ancak suyun günde üç defa yarımşar saat aktığını, kütüphaneye gidebildiklerini, atölyede boncuk işi yaptıklarını ve top istediklerini ifade ettiler. Ayrıca odanın ve özellikle yatakların hijyenik açıdan temiz olmadığı, yatakların bir çoğunda nevresim, battaniye, yastık bulunmadığı ve sadece kirden grileşmiş süngerlerde yatıldığı, camların tamamının kırık olduğu görülmüştür.

Müşahede hücrelerinde görüşülen bir çocuk tutuklu koğuştaki arkadaşlarının kendisine işkence yaptığını, ranzaya bağlayıp sopayla sırtına vurduklarını ve soğuk su ile ıslattıklarını, koğuşlardan bazı çocukların diğerlerinin tecavüzüne uğradığını iddia etmiştir. Hücre cezası çeken bir başka mahkum da infaz koruma memurlarının kötü muamelesinden şikayetçi olmuş ve çocuk koğuşundan infaz koruma memurlarının dayak seslerinin geldiğini belirtmiştir. Bayan koğuşunda kalan mahkumlar idare ile

sorunlarının olmadığını, ancak havalandırma kapılarının 20.30'da kapandığını, gündüz zaten sıcaktan havalandırmaya çıkamadıklarını ifade edip özellikle yazın biraz daha geç kapatılması yönündeki isteklerini dile getirdiler. Ayrıca dışardan iç çamaşırı getirilmesinin yasak olmasının maddi durumu kötü bazı mahkumlar için sorun olduğunu ifade ettiler.

Heyet üyeleri cezaevi 1. müdürünün odasında 1. Müdür, Nöbetçi Savcı ve Cezaevi Komutanı ile bir toplantı yaparak sorunları dile getirmiş ve özellikle de mahkumların yoğun olarak şikayet ettikleri bazı infaz koruma memurlarının isimlerini vererek sistematik dayak olayına dikkat çekmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi için avukat talebi, yakınlarla haber verme ve sağlık raporu gibi mekanizmaların sağlıklı ve etkin bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Yakınlara haber verilmesi konusunda kayda değer bir ilerleme sağlandığı görülürken doktor raporları ve avukata haber verme konularındaki sorunlar devam etmektedir.
- Bazı doktorların “darp ve cebir izi yoktur” şeklinde kaşe basmaları olaya karşı ciddiyetsizliğin boyutlarını göstermesi açısından ilginçtir. Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan üçlü protokolle mutabık kalınan rapor formatı yaygınlaşmadığı takdirde kötü muamelenin önlenmesi zordur. Hekimlerin gözaltındaki kişilere verilen raporlar konusunda daha titiz ve dikkatli olmaları gerekmektedir. Ayrıca adli tıp hizmeti bu konuda uzman doktorlar tarafından ve belirli hastanelerce verilmelidir. Aksi halde her halü karda doktordan “darp cebir yoktur” raporu alınacağı şeklindeki inanç ve rahatlık kötü muameleyi arttıracaktır.
- Avukatlara haber verme sistemi sağlıklı bir şekilde işlememektedir. Birçok karakolda Baronun 24 saat açık CMUK servisinin telefon numarası yoktur. Avukatlara haber verilmemiş olmasının haklı ve anlaşılır hiçbir sebebi olmayacağı gibi işkence ve kötü muamele iddialarına karşı emniyet görevlilerini zan altında bırakmaktadır.

- İnsan Hakları İl Kurulları mevcut yapıları ile arzulanan amaca ulaşmaktan uzak bir konumdadır. İl kurullarına öncelikle o ilde bulunan İHD, TİHV, MazlumDer, Baro ve Tabip Odası temsilcileri mutlaka davet edilmelidir. Sivil toplum örgütleri de il kurullarını boykot etmek yerine katılıp etkinliğini arttırma yönünde mücadele etmeli, sorunları ilgili makamlara iletmelidir.
- İnsan hakları odaklı sivil toplum örgütleri kendilerine gelen haberler konusunda daha titiz olmalıdır. Zaman zaman bir takım olayların eksik bilgi sonucu gerçeğe aykırı bir şekilde işkence ve kötü muameleden kaynaklandığını iddia etmek, bu kuruluşların saygınlıklarını zedelemektedir.
- İnsan hakları alanında mesafe alınmasında ve ihlallerin önlenmesinde vali ve kaymakamlara çok önemli görevler düşmektedir. Mülki idare amirleri bu konudaki hassasiyetlerine kendilerine bağlı birimlere göstermelidir.
- Cezaevi idarecileri sorunların giderilmesi için zaman zaman yasa ve yönetmeliklerin özüne ters gelmeyecek şekilde inisiyatif kullanabilmelidir. Örneğin özellikle kadın ve çocuk koşullarında buzdolabı gibi bazı ihtiyaçlar o ildeki iş adamları ve sivil toplum örgütlerinin katkılarıyla karşılanabilir.
- 14-16 yaş arası çocuk mahkumlarla 16-18 yaş arası mahkum çocukların koşullarının ayrılması, cinsel istismarın önlenmesi konusunda önemli bir tedbir olabilir.